

<https://doi.org/10.53656/his2023-6-3-int>

*Approaches in Teaching
Подходи в преподаването*

МЕЖДУНАРОДНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО В ИСТОРИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ В НАЧАЛОТО НА ХХІ ВЕК

Проф. д.н. Костадин Паев

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Abstract. Among the emerging trends in history education in the first decades of the 21st century – strengthening of international cooperation in this field, change in value attitudes and orientations, as well as digitization in history education – the subject of this publication is the first trend. The article examines the activity of EUROCLIO and the International Association for History Didactics, their joint work with various organizations and institutions in the implementation of projects and the creation of history textbooks from the beginning of the XXI century.

Keywords: historical education; international cooperation; value orientations; history textbooks; EUROCLIO; International Society for History Didactics

През почти изтичащата вече първа четвърт на ХХІ век в историческото образование се очертават три основни тенденции: 1) разширяване и задълбочаване на международното сътрудничество в тази сфера; 2) постепенно, но убедително преместване на акцента в ценностните нагласи и ориентации при обучението по история от „патриотизма“ и „националното съзнание“ към ценности като демокрацията, мултикултурализма, правата на човека, толерантността, равенството на половете, формиране на европейска идентичност и пр.; 3) широко и масово навлизане на дигитализацията в историческото образование.

Корените им са заложили още през втората половина на миналото столетие, но в началото на новото хилядолетие те се проявяват на по-високо ниво и протичат с по-голяма интензивност. Тъй като в две предишни публикации се спрях частично върху гражданското образование и ценностните нагласи (Паев 2020, pp. 381 – 389), както и върху дигитализацията в обучението по история (Паев 2021, pp. 412 – 419), настоящата публикация е посветена на международното сътрудничество в областта на историческото образование в началните десетилетия на ХХІ век. Огромната по обем информация беше обработена и систематизирана в 3 приложения – както за по-добра ориентация на читателя, така и за улеснение на бъдещите изследователи на темата.

Институциите в Европа отдавна осъзнават важността на историята като учебен предмет в училище и предприемат стъпки за международен обмен на идеи и опит в тази област. Първоначално дейността се координира и ръководи от Съвета на Европа, който от 50-те години на миналото столетие периодично организира и провежда международни форуми, на които се обсъждат проблемите на историческото образование (Паев 2004, pp. 36 – 46). От 1993 г. тази функция осъществява основно Европейска организация на учителите по история – ЕВРОКЛИО.¹ Въпреки че работата ѝ е съсредоточена предимно в европейските страни, в нея членуват организации и индивидуални членове от държави и извън Европа. Днес освен ЕВРОКЛИО в този насока активно работи още *Международното сдружение по дидактика на историята*. Отделни инициативи се организират и финансират от *Съвета на Европа* и *Европейския съюз*.

Дейността на ЕВРОКЛИО за развитието на историческото образование в началото на ХХІ век

Ежегодно ЕВРОКЛИО организира и провежда конференции в различни държави, чиито национални асоциации на учителите по история са нейни членове.² Темите на тези форуми са разнообразни, но като цяло, гравитират към въпросите на демокрацията, правата на човека, мултикултурализма, интеркултурния диалог, европейската идентичност, мултиперспективния подход, регионалното сътрудничество при обучението по история. Домакини на конференциите от 2000 г. до днес са повечето европейски страни. Балканите са представени от Словения, Македония и Турция (*вж. Приложение 1*). Планирано е конференцията през 2024 г. да бъде в София.

Една от най-популярните форми на работа на организацията е проектната дейност. ЕВРОКЛИО разработва и реализира самостоятелно или в партньорство с други организации и институции множество проекти в различни европейски държави. За периода 2000 – 2022 г. тя е реализирала десетки образователни проекти в сферата на историческото образование, повечето от които в източноевропейските страни. Темите на проектите са сходни с тези на конференциите, но са насочени конкретно към проблемите на определени региони или отделни национални образователни системи: Централна и Източна Европа, включително Украйна, Беларус и Русия; Балканите, Черноморския регион (*вж. Приложение 2*).³

Тук ще си позволя да се спра накратко върху някои от текущите проекти на ЕВРОКЛИО, които ясно демонстрират очертаните по-горе основни тенденции в историческото образование днес.

Един от най-интересните проекти е „Спорните истории“, реализиран от *Института за историческа справедливост и помирение*, който е изследователски център на ЕВРОКЛИО. Конфликтът относно тълкуването на историята обхваща редица въпроси, включително наследството от

робството, империализма, фашизма, комунизма, колониализма, междуетническите напрежения, масовите нарушения на човешките права и други важни теми. В почти всички случаи призивите за премахване на статуи, преименуване на улици и преформулиране на училищни или университетски учебни програми са симптоматични за по-дълбоко разделение в обществата – една актуална и за България тема. Проектът се стреми да идентифицира, документира и изследва случаи на такива „спорни истории“ по целия свят, с цел прилагането на най-добри практики, които могат да помогнат при вземането на приемливи решения. За тази цел Институтът идентифицира повече от сто случая в Африка, Азия, Австралия, Европа и Северна и Южна Америка.⁴

Друг проект – „Изучаване на история, която все още не е история II“ – се стреми да разреши проблеми, възникнали след разпадането на бивша Югославия. Войните, с които е съпроводен този процес, са изключително труден за изучаване период в часовете по история сред учениците в бившите републики. В този смисъл, участниците в проекта се опитват да дадат отговори на въпроси като: Как учителите да преподават събития, които все още не се считат за „история“, но винаги присъстват в медиите и културната памет? Как да се ориентират в противоречията на личните семейни драми на учениците, противоречивите национални разкази и етническите жертви? Как могат да предложат за своите ученици балансиран поглед върху войните, като същевременно отговарят на изискванията на държавната учебна програма?⁵

Историята на европейския континент е белязана от постоянно движение на култури и население, а навлизането в нея може да предложи прозрения за това как хората в Европа са си взаимодействали и живеели заедно в миналото. Тази именно концепция е заложена в проекта „Споделени европейски истории“. Историята на Европа често се разглежда като разделяща континента. Този проект е покана за иновативни идеи и трябва да допринесе за разбирането от страна на младите хора на сложността и многообразието на европейската история.⁶

Проектът „Европейско информационно пространство за културно наследство“ е съсредоточен върху обучението на учители, преподаватели и специалисти по културно наследство, които да използват ресурсите на платформата Historiana.⁷ Historiana е онлайн алтернативата на учебник по европейска история, с постоянно разрастваща се платформа, събираща стотици ресурси по различни теми и периоди от време. Тази виртуална среда за обучение предлага гъвкав и удобен подход към непрекъснатото развие на предмета. Предоставя безплатно историческо съдържание, готови за използване учебни и дигитални материали, разработени от екип преподаватели по история от цяла Европа и извън нея.⁸

Два други проекта отразяват третата тенденция в историческото образование – дигитализацията. Проектът „On-line обучение в регион Вишеград“ има за цел повишаване на дигиталната компетентност и капацитета на учителите по история и гражданите в региона на Вишеград за провеждане на ефективно онлайн обучение с учениците.⁹ За усъвършенстване на онлайн обучението е предназначен и проектът „Станция за иновации“, в който ЕВРОКЛИО участва съвместно с други организации и институции.¹⁰

Проектът „В европейските училища“ е насочен към разработване на онлайн образователни механизми за изучаване на съвременната история на Европа с теми като: трудната история, миграцията, измененията на климата и равенството между половете. В работата му вземат участие над 110 училища от различни европейски държави: Албания, Босна и Херцеговина, Хърватия, Кипър, Чехия, Франция, Грузия, Гърция, Унгария, Ирландия, Италия, Северна Македония, Полша, Румъния, Сърбия, Словения, Испания, Швейцария, Холандия, Турция и Съединените щати и Обединеното кралство.¹¹

В резултат от работата по проектите, реализирани от ЕВРОКЛИО в периода 2000 – 2022 г., са издадени множество учебни материали: учебници, помагала, методически ръководства за учителите, CD-Rom. В проектните дейности са включени още множество уъркшопове,¹² присъствени и онлайн семинари.¹³ На сайта на организацията могат да се открият и ползват свободно обучителни материали.¹⁴ В проектите понякога участват пряко стотици учители, а материалите се ползват от хиляди ученици. За пример само ще посоча проектите *New way to the Past* („Нов път към миналото“) и *Uroki Klio* („Уроците на Клио“). Първият е реализиран в Естония и Литва през периода 1998 – 2000 г., в резултат на него са проведени обучителни семинари в 15 града в Естония и Латвия и са обучени общо 700 учители по история. При втория проект, осъществен в Русия през 1997 – 2000 г., издадените материали са ползвани от около 500 училища и 30 000 ученици от различни части на страната.¹⁵

Реализацията на проектната дейност се осъществява обикновено в сътрудничество с националната организация на учителите по история в съответните страни, а най-много проекти са финансирани по програмата МАТРА на Министерството на външните работи на Нидерландия. Немалко проекти с подобна тематична насоченост и цели са инициирани и от Съвета на Европа и са финансирани по програми на Европейския съюз, Института „Отворено общество“, фондации и други, като приоритетни отново са страните от Централна и Източна Европа (*вж. приложение 2*).

Представените в приложение 2 петдесет и два проекта, могат да бъдат категоризирани в следните групи.

Таблица 1

Вид на проекта според страните участници	Брой	% от общия брой
Общи проекти (с участието на страни от Западна Европа)	23	44, 23 %
Регионални проекти (без участие на западноевропейски страни)	29	55, 77 %

Необходимо е да се отбележи, че в общите проекти заедно със западноевропейските страни, почти винаги участват държави от Балканския регион, Русия и бивши съветски републики, страни от Централна Европа.

Регионалните проекти се разпределят, както следва:

Таблица 2

Регион на проекта	Брой ¹⁶	% от общия брой
Балкански страни	16	51, 6 %
Русия и бивши съветски републики	12	38, 7 %
Централна Европа ¹⁷	2	6, 5 %
Средиземноморие	1	3, 2 %

Регионалните проекти с участието на западноевропейски страни са общо два – единият се отнася до страните от Средиземноморието, а другият – до Прибалтика.

ЕВРОКЛИО провежда регулярно допитвания до своите членове (*Questionnaire*) по различни теми, свързани с историческото образование. Особено ценно е проучването от края на 2002, резултатите от което бяха публикувани през 2003 г. В него са отразени отговорите на членове на асоциации на учители по история от 44 страни (Leeuw-Roord 2004, p. 5). Въпросите обхващат девет области: изучаване на историята в училище като задължителен предмет, учебните програми и регулирането им от държавните институции, учебници и учебни помагала, изпитване и оценяване, възприемане от учениците, подготовката на учителите, приложение на ИТ в обучението, учителите по история и техните асоциации, влиянието на ЕВРОКЛИО (Leeuw-Roord 2004, pp. 105 – 120).

Приносът на Международното сдружение по дидактика на историята за развитието на историческото образование

Историята на Сдружението датира от 1980 г., когато трима историци – съответно от Холандия, Германия и Италия – подемат инициативата за неговото създаване. На поканата се отзовават представители от Австрия, Белгия, Камерун, Дания, Франция, Германия, Италия, Холандия и Швей-

цария. Днес Сдружението наброява около 180 индивидуални и колективни членове от всички краища на света.¹⁸

Целта на Сдружението е да насърчава академичните изследвания и преподаването на историята, като се фокусира върху проблемите, свързани с историческото съзнание, обучението по история в училище, историческата култура и подготовката на учителите по история. Сдружението организира международни конференции, издава годишник и други публикации и си сътрудничи с различни национални, регионални и международни организации, чиито цели и дейност са насочени към подпомагане развитието на историческото образование и свързаните с него области, като гражданското образование.¹⁹

Целите на Сдружението се доказват от тематичната насоченост на конференциите, които то организира или в които негови представители участват. Въпросите, отнасящи се до интеркултурния диалог и отношението към „другия“ в историята, заемат водещо място на конференциите в Мароко (2004), Русия (2012), Германия (2019). Акцентът върху гражданското образование и обучението по история се очертава ясно на форумите в Солун (2007), Германия (2013), Канада (2018). Специално внимание в дейността на Сдружението се обръща на учебниците по история, често в сътрудничество с Института „Георг Екерт“, връзката между академичната история и историческото образование, основни методически въпроси, свързани с обучението по история в училище, и други. Сдружението се включва редовно в международните конгреси по история с индивидуални доклади или отделни панели – през 2005 г. в Сидни, Австралия, през 2010 г. в Амстердам, Нидерландия, през 2015 г. в Китай, през 2022 г. в Познан, Полша (*срв. приложение 3*).

Международното сътрудничество върху учебниците по история от началото на XXI век

Освен в посочените по-горе сфери – организиране на конференции, участие в проекти, провеждането на обучителни семинари, издаване на учебни помагала с конкретна тематична насоченост – през първите десетилетия на XXI век се наблюдава и засилване на международно сътрудничество по отношение на учебниците по история. Особено активна роля тук играят Институтът за изследване на учебниците „Георг Екерт“, ЕВ-РОКЛИО, Центърът за демократично помирение в Югоизточна Европа и други институции и организации.

По отношение на балканските страни, където противоречията и исторически наслегите се предубеждения са твърде силни, положително отразение дава дейността на *Центъра за демократично помирение в Югоизточна Европа* със седалище в Солун. Повечето учебници по история

на Балканите са разработени с акцент върху националната държава, тъй като нацията представлява важен фокус на идентичността в този регион. Налице е обаче необходимост от борба с остарели стереотипи, като се отдаде по-голяма значимост на културната история, която има тенденция да бъде по-малко разделяща, както и на историята на такива демократични ценности като гражданството, върховенството на правото, свободата и демокрацията, които вече няма да бъдат географски фокусирани, а ще обединяват общности от различно време и място, и които стават част от една разбираема „история“ (Caras 2002, pp. 13 – 14). Пренаписването на балканската история и на националните истории на региона, трябва да се разглежда преди всичко в контекста на промените в писането на европейската история (Coulouri 2002, p. 22).

Първоначално европейските организации и институции, ангажирани с обучението по история в училище, се държат резервирано към идеята за издаване на общ учебник по история за средните училища в цяла Европа, но по-късно се наблюдава тенденция към промяна на тази линия (Leeuw-Roord 2009, p. 7). Първите опити в тази насока са съсредоточени върху регионалната история като изданията „История на балтийските държави“ (Kiaura 1999) или „Черно море – история на взаимодействията“ (Archibald 2004). Успех представлява и създаването на френско-немския учебник „История на Европа след 1945 г.“²⁰ Авторският колектив включва 10 представители – петима от Франция и петима от Германия. Учебникът е предназначен за ползване в училище. Появата на такова издание в тогавашния момент не бива да се надценява, предвид че то разглежда историята след Втората световна война – време, в което отношенията между двете страни са относително добри в сравнение с по-ранните периоди. Две години по-късно обаче като негово продължение се появява нов френско-германски учебник по история: *Европа и светът от Виенския конгрес до 1945*,²¹ което ясно показва твърдото намерение на двете държави да постигнат компромис и да намерят общ език при интерпретацията на историята. През 2011 г. излиза от печат и третата част: *Европа и светът от Античността до 1815 г.*²²

Проблемите с учебното съдържание произтичат не само когато се разглеждат междудържавните отношения, но и събития от вътрешен характер. Така през 2019 г. възникна публичен дебат относно представянето на тоталитарния период в България (1944 – 1989 г.) в учебниците по история. Недоволството беше предизвикано от недостатъчно критичното отношение към комунистическия режим, управлявал страната по това време. В резултат на това Министерството на образованието и науката спря процедурата по оценка и одобряване на учебниците и изпрати препоръки до издателствата за допълване на материала, засягащ тази част от историята на страната.²³

Приложение 1

ГОДИШНИ КОНФЕРЕНЦИИ НА ЕВРОКЛИО 2000 – 2023

Конференция и основна тема	Година	Място
<i>Remembering and Commemorating History</i>	2000	Лисабон, Португалия
<i>A Changing World, the Significance of Everyday Life in the Learning and Teaching of History, with focus on the 20th Century</i>	2001	Талин, Естония
<i>Rich and Variety Diversity – The Learning and Teaching about Ethnic, Religious and Linguistic Minorities in Europe</i>	2002	Прага, Чешка република
<i>School History on the Move: Changes in History Teaching and Learning in the decade of Educational Reforms</i>	2003	Болоня, Италия
<i>Belonging to Europe – Small Nation, Big Issues</i>	2004	Кардиф, Уелс
<i>Gaining Equilibrium? Building from the Local to the Global Perspective</i>	2005	Рига, Латвия
<i>Historical Skills and Concepts to Promote an Awareness of European Citizenship</i>	2006	Qawra, St. Paul's Bay, Малта
<i>Human Rights Education: Lessons from History</i>	2007	Блед, Словения
<i>The Past in the Present; Identity, Diversity, and Value in History Teaching</i>	2008	Бристол, Англия
<i>Taking the Perspectives of the Others. Intercultural Dialog in History Teaching</i>	2009	Никозия, Кипър
<i>Основни теми: Canon of 50 Windows to Dutch History and Culture; In Search of Commonality. History and Plurality in Multicultural Classes</i>	2010	Арнем, Нидерландия и Дуисбург, Германия
<i>Cross Border History: On-site Learning at the Heart of Europe</i>	2011	Кржижова, Полша
<i>Looking to the History through a Variety of Lenses</i>	2012	Анталия, Турция
<i>Reflecting Remembrance: Teaching history for a common culture of remembrance?</i>	2013	Ерфурт, Германия
<i>History Education across Borders: How can we Share our Cultural Heritage?</i>	2014	Охрид, РС Македония
<i>Roads to Democracy: How Can History Education Pave the Way?</i>	2015	Елсинор, Дания

<i>Reimagining Remembrance: Dealing with the Legacy of a Violent Past in History and Heritage Education</i>	2016	Белфаст, Северна Ирландия
<i>Intersection: Global/Local and Past/Present</i>	2017	Сан Себастиан, Испания
<i>Mediterranean Dialogues</i>	2018	Марсилия, Франция
<i>How to bring history to life?</i>	2019	Гданск, Полша
<i>Controversy and Disagreement in the Classroom</i>	2020	On-line
<i>What is History for?</i>	2022	Болоня и Ферара, Италия
<i>The Complexity of History: Unpacking the Past</i>	2023	Вилнюс, Литва

Източник: <https://euroclio.eu/events/category/annual-conferences/>

Приложение 2

ПРОЕКТИ НА ЕВРОКЛИО 2000 – 2022

В този списък са включени по-значимите проекти с участието на ЕВРОКЛИО като водеща организация или като партньор. В проектите като партньори обикновено участват и асоциациите на учителите по история от съответните страни. В списъка са посочени страните участници в проектите, както и страни, в които се провеждат мероприятия и се разпространяват материали от проекта.

Название на проекта	Финансиране и основни партньори	Година	Страни
New ways to the Past	ЕВРОКЛИО, МАТРА Сдружения на учители по история от Естония и Литва	1998 – 2000	Естония и Литва
Uroki Klio	ЕВРОКЛИО, МАТРА, Асоциация на учителите по история на Москва	1997 – 2000	Русия

Learning and Teaching about History of Europe in the 20th century	Съвет на Европа, ЕВРОКЛИО	1997 – 2001	Великобритания, Германия, Австрия, Белгия, Швейцария, Швеция, Норвегия, Унгария, Чехия, Литва, Латвия, Румъния, Молдова, Андора, Босна и Херцеговина
Understanding and Shared Past, Learning for the Future	ЕВРОКЛИО, МВНР на Нидерландия (ПСЮИЕ)	2000 – 2003	Албания, България и Македония
New Times, New History	ЕВРОКЛИО, МАТРА, Сдружение на учителите по история от Украйна „Нова Доба“ (Ново време)	2001 – 2003	Украйна
The Innovation of History education in Yugoslavia	ЕВРОКЛИО, Сдружение на учителите по история (Сърбия)	2001	Сърбия
The Integration of Society of Estonia. A Combined Approach for History and Civic Education and Public Debate	ЕВРОКЛИО, МАТРА	2002 – 2005	Естония
The Integration of Society of Latvia. Combined Approach for History and Civic Education and Public Debate	ЕВРОКЛИО, МАТРА	2002 – 2005	Латвия
Mosaic of Cultures, Teaching the Multicultural Society in Russia	ЕВРОКЛИО, МАТРА	2002 – 2005	Русия
To strengthen History Education in the EU Accession countries plus Croatia, Serbia-Montenegro, Belarus, Russia, Turkey and Ukraine	Съвет на Европа, ЕВРОКЛИО	2002 – 2005	Хърватска, Сърбия, Черна гора, Беларус, Русия, Турция и Украйна
The European Dimension in History Teaching	Съвет на Европа, ЕВРОКЛИО, Институт „Георг Екерт“	2002 – 2006	Германия, Франция, Гърция, Унгария, България, Румъния, Чехия, Украйна

Fostering History and Citizenship Education in Romania	ЕВРОКЛИО, МАТРА, Център „Образование 2000+“	2003 – 2006	Румъния
To Promote and Support the Development of Regional History Education Network in Bosnia-Herzegovina, Croatia and the Federation of Serbia and Montenegro, and to identify ways aimed for school history strengthening Peace, Stability and Democracy	ЕВРОКЛИО, МВНР на Нидерландия (ПСЮИЕ)	2003	Босна и Херцеговина, Хърватия, Сърбия и Черна гора
Enhancing Regional History Education and Civic Society, common approaches for Bosnia-Herzegovina, Croatia and the Federation of Serbia and Montenegro	ЕВРОКЛИО, ASH, DGHTA, МВНР на Нидерландия (Програма „Съседи“)	2004 – 2005	Босна и Херцеговина, Хърватия, Сърбия и Черна гора
Fostering Citizenship, Intercultural Dialogue and Civic Society through the Learning and Teaching of History	Съвет на Европа, ЕВРОКЛИО, МАТРА	2005 – 2008	Беларус, България, Хърватия, Румъния, Русия, Сърбия и Черна гора, Косово, Турция и Украйна
Learning and teaching of history in the European Union pre-accession countries plus Belarus, Croatia, Russia, Serbia, Turkey and Ukraine	Съвет на Европа, ЕВРОКЛИО	2005 – 2008	Беларус, Хърватия, Русия, Сърбия, Турция и Украйна
The Dissemination and Implementation of Innovations in History Education in Ukraine	ЕВРОКЛИО, МАТРА	2005 – 2008	Украйна
History in Action – Planning for the Future. Common approaches for Bosnia and Herzegovina, Croatia and Serbia	ЕВРОКЛИО, МАТРА	2005 – 2008	Босна и Херцеговина, Сърбия, Хърватия, Великобритания, Германия, Белгия, Нидерландия
Planning for the Future. Regional Approach for the Learning and Teaching of History in Bosnia-Herzegovina, Croatia and the Federation of Serbia and Montenegro	ЕВРОКЛИО, МАТРА	2005 – 2008	Босна и Херцеговина, Хърватия, Сърбия и Черна гора

European Dialogues, a Cultural Rainbow for the Future. A Common Approach for the Learning and Teaching of History in Bulgaria	ЕВРОКЛИО, МАТРА	2006 – 2009	България
European Dialogues and Retelling the History of a New Nation in Macedonia. Republic of Macedonia: Retelling the History of a New Nation	ЕВРОКЛИО, USIP	2006 – 2007	Македония
Connecting Europe Through History, Human Rights in Europe? Tolerance, Democracy, Citizenship, Critical thinking and Multiperspectivity as European Values	Европейски съюз (Програма „Европа за гражданство“) ЕВРОКЛИО, EUROPEUM	2007 – 2008	Полша, Уелс (УК), Латвия, Украйна, Франция, Словения, Сърбия, България, Македония, Швейцария, Русия, Хърватия, Финландия, Дания, Чехия,
Taking the Perspective of the Others: Intercultural Dialogue and History Teaching in Cyprus	ЕВРОКЛИО, ООН (ПРДСД)	2007 – 2009	Кипър (Асоциация на учителите по история в Кипър)
Bosnia-Herzegovina – Bridging Histories	ЕВРОКЛИО, Институт „Отворено общество“	2008 – 2009	Босна и Херцеговина, Сърбия, Хърватия
Tolerance Building through History Education in Georgia	ЕВРОКЛИО, МАТРА	2008 – 2011	Грузия
A Key to Europe: Innovative Methodology in Turkish School History	ЕВРОКЛИО, МАТРА	2009 – 2012	Турция
Connecting Europe through History – Experiences and Perceptions of Migrations in Europe	Европейски съюз (Програма „Европа за гражданство“) ЕВРОКЛИО, EUROPEUM	2009 – 2010	Австрия, Франция, Германия, УК, Финландия, Нидерландия, Италия и Македония
Connecting Central Europe through Local History	ЕВРОКЛИО, Международен фонд „Вишеград“	2009 – 2010	Полша, Германия, Словакия, Чехия, Унгария, Украйна
Discovering Diversity, An Integrative Approach to the History of Migrants	ЕВРОКЛИО, ISHA Фондация „Анна Линд“	2009 – 2011	Германия, Унгария

Exploring European History and Heritage	Европейски съюз (Програма „Учене през целия живот“), ЕВРОКЛИО, NIN	2009 – 2012	Полша, Нидерландия, Шотландия
“We” and “The Others”: Ethnic minorities in the national history of Ukraine	ЕВРОКЛИО, МАТРА, Сдружение на учителите по история от Украйна „Нова Доба“	2010 – 2012	Украйна
History that Connects – Македония	ЕВРОКЛИО, МВНР на Белгия	2011– 2012	Македония
History that Connects – Бивша Югославия	ЕВРОКЛИО, Институт „Отворено общество“, МВНР на Норвегия, МВНР на Белгия	2011 – 2014	Страни от бивша Югославия
History that connect in the Western Balkans	ЕВРОКЛИО, Институт „Отворено общество“, МВНР на Норвегия	2011 – 2014	Босна, Хърватия, Сърбия, Косово, Македония, Черна гора, Словения
Mediterranean Dialogues	ЕВРОКЛИО, Институт „Отворено общество“	2011 – 2014	Страни от Средиземноморския регион
Unitas Estonia: Different Nations Shared Histories	ЕВРОКЛИО, Европейски фонд за регионално развитие; Централна Балтика – INTERREG IV	2011 – 2013	Естония, Литва, Финландия и Швеция
Sharing History through Cultural Dialogues: Innovating History Education in the Black Sea Region	Европейски съюз (ПЕМСР), ЕВРОКЛИО	2012 – 2014	Армения, Азербайджан, Грузия, Молдова и Украйна
Beyond Borders: Exploring European History and Heritage	ЕВРОКЛИО, Институт „Отворено общество“	2012	България, Грузия, Русия, Украйна; Македония, Полша, Турция
Innovating History Education for All	Европейски съюз (Програма „Еразъм+ Жан Моне“), ЕВРОКЛИО	2014 – 2017	Албания, Дания, Германия, Гърция, Нидерландия, Полша, Испания, Великобритания (Създаване на дигитални ресурси)

Rethinking History Education? 21st Century Approaches	ЕВРОКЛИО, Институт „Отворено общество“	(2015)	Албания, Босна и Херцеговина, Косово, Македония, Словения, Сърбия, Черна гора
Silencing Citizens through Censorship: Learning from Europe's 20th-Century Dictatorial & Totalitarian Past	Европейски съюз (Програма „Европа за гражданство“) ЕВРОКЛИО; Асоциации на учителите от страните участници	2015 – 2016	Германия, Франция, Унгария, Италия, Испания, Полша, РС Македония
Decisions and Dilemmas	Европейски съюз (Програма „Еразъм+“), ЕВРОКЛИО; Асоциации на учителите от страните участници	2015 – 2016	България, Испания, Кипър, Латвия, Португалия, Чехия, Финландия, Хърватия
Learning to Disagree	Европейски съюз (Програма „Еразъм+“), ЕВРОКЛИО, Институт „Георг Екерт“	2017 – 2020	Гърция, Унгария, България Хърватия, Дания, Естония, Испания (Баския), Франция, Турция, Италия, Словения
Opening Up Historiana	Европейски съюз (Програма „Механизъм за обединение на Европа“), ЕВРОКЛИО	2018 – 2020	Участват представители от: Босна и Херцеговина, Хърватия, Португалия, Албания, Украйна, Полша, Испания, Финландия, Чехия, Франция, Румъния, Германия, Кипър, Исландия, Япония, България
Teaching European Histories in the 21st Century	Европейски съюз (Програма „Еразъм+“), ЕВРОКЛИО	2019 – 2022	Германия, Чехия, Унгария, Великобритания, Франция, Нидерландия

Contested Histories	Европейски съюз (Програма „Европа за гражданство“), ЕВРОКЛИО, Институт за историческа справедливост и помирение, Асоциация за изследване на миналото	2017 – текущ	Полша, Естония, Италия, Испания
Learning a History that is not yet History II	ЕВРОКЛИО, МВНР на Нидерландия, Световен център за плурализъм	2018 – текущ	Босна и Херцеговина, Хърватия, Косово, Черна гора, Сърбия, Македония, Словения
Sharing European Histories	ЕВРОКЛИО, Фондация „Ивенс“	2018 – текущ	Албания, Армения, Англия, Гърция, Италия, Полша, Португалия, Румъния, Сърбия, Испания, Турция, Украйна
In Europe Schools	ЕВРОКЛИО, Холандската национална телевизия VPRO	2019 – текущ	Албания, Босна и Херцеговина, Хърватия, Кипър, Чехия, Франция, Грузия, Гърция, Унгария, Сърбия, Ирландия, Италия, Македония, Полша, Румъния, Словения, Турция, Испания, Швейцария, Нидерландия, Великобритания
Critical History	Европейски съюз (Програма „Еразъм+“), ЕВРОКЛИО	2020 – 2023	Естония (Университет Талин), Германия (Университет Аугсбург), Полша (Университет Вроцлав), Испания (Университет Саламанка)

Online Teaching in the Visegrad Region	ЕВРОКЛИО, Фонд „Вишеград“, Институт „Пилецки“, Немско училище в Прага, CEDIN, Унгарско историческо дружество	2020 – текущ	Чехия, Унгария, Полша, Словакия.
Who were the Victims of the National Socialists?	ЕВРОКЛИО, Фондация „Памет, отговорност и бъдеще“	2021 – текущ	Дания, Испания, Белгия, Босна и Херцеговина, Украйна, Словакия,
Innovation Station	ЕВРОКЛИО, OBESSU, Hellenic Open University и др.	2022 – текущ	Обучението на 20 учители от Белгия, Холандия, Италия, Полша, Гърция и други страни от ЕС.

Източник: ЕВРОКЛИО Annual Reports 2000 – 2021 – <https://euroclio.eu/annual-reports/annual-reports-and-financial-reports-archive/>; https://euroclio.eu/project_status/completed/; <https://euroclio.eu/projects/>

Съкращения в Приложение 2

МАТРА – Програма при МВнР на Нидерландия.

ПСЮИЕ – Пакт за стабилност в Югоизточна Европа – МВнР на Нидерландия.

ASH – Association for Social History – Serbia (Асоциация за социална история – Сърбия)

DGHТА – Danish Gymnasium History Teachers Association (Асоциация на гимназиалните учители по история на Дания)

USIP – United States Institute of Peace (Американски институт за мира)

EUROPAEUM – Мрежа на 10 водещи европейски университета

ПРДСД – Програма за развитие – Действие за сътрудничество и доверие – ООН

ISHA – International Students of History Association (Международна асоциация на студентите по история)

NIH – Netherlands Institute of Heritage (Институт за историческо наследство – Нидерландия)

ПЕМСП – Програма „Европейски механизъм за сътрудничество и партньорство“

CEDIN – Center for Education and Innovations (Център за образование и иновации – Словакия)

OBESSU – Organising Bureau of European School Student Unions (Европейски ученически съюзи)

Приложение 3

ГОДИШНИ КОНФЕРЕНЦИИ НА МЕЖДУНАРОДНОТО СДРУЖЕНИЕ ПО ДИДАКТИКА НА ИСТОРИЯТА 2003 – 2023

Конференция и основни теми	Година	Място
Möglichkeiten des stufenbezogenen Geschichtsunterrichts im internationalen Vergleich - Erfahrungen und Visionen (Възможности за нивото на обучение по история в международно сравнение – опит и визии)	2003	Тутцинг, Германия
Rencontre de l'histoire et rencontre de l'autre: L'enseignement de l'histoire comme dialogue interculturel (Среща с историята и среща с другия: Обучението по история като межкултурен диалог)	2004	Рабат, Мароко
Съвместно с XX международен конгрес по история в Сидни Основна сесия: Textbooks from the Narrative of the Nation to the Narrative of the Citizen. Основни теми: 1. Teaching and Learning World History – the Global Challenge 2. The View on the Other in History Teaching (textbook/teachers)	2005	Сидни, Австралия
Historical Consciousness – Historical Culture	2006	Талин, Естония
Public Uses of history	2007	Солун, Гърция
Empirical Research on History Learning	2008	Тутцинг, Германия
Analyzing Textbooks: Methodological Issues	2009	Брауншвайг, Германия
Съвместно с XXI международен конгрес по история в Амстердам. Основни теми: 1. The fall of the Empires; 2. The City as Culture; 3. The connections between Religion and Power	2010	Амстердам, Нидерландия
From historical research to school history: problems, relations, challenges	2011	Базел, Швейцария
Cultural and religious diversity and the implications for history education	2012	Казан, Русия
Colonialism, decolonization and post-colonial historical perspectives – Challenges for History Didactics and history teaching in a globalizing world	2013	Тутцинг, Германия
History and Edutainment	2014	Вроцлав, Полша

Съвместно с XXII международен конгрес по история в Китай Основни теми: 1. China from Global Perspectives; 2. Historicizing Emotions; 3. Revolution in World History: Comparisons and Connections; 4. Digital Turn in History	2015	Дзинан, Китай
Планирана, но отложена	2016	Трабзон, Турция
History from the Core to Zero Gravity Съвместна конференция на МСДИ и Южноафриканската асоциация на учителите по история	2017	Вандер-бейлпарк, ЮАР
Agency, Citizenship and Historical Thinking: Empirical Research	2018	Гатино/Отава, Канада
Migration and History Education	2019	Тутцинг, Германия
Why History Education?	2021	Люцерн, Швейцария
Съвместно с 23-ят международен конгрес по история в Полша. Основни теми: (ISCHE): Modernization' and 'modernity' in the history of history education МСДИ сесия I: How should history education respond to the arrival of the Anthropocene Era? МСДИ сесия II: History education and public history МСДИ сесия III: Progressive narratives in the post-Cold War era	2022	Познан, Полша
Heritage in History Education	2023	Талин, Естония

ISCHE – International Standing Conference for History Education
(Международна постоянна конференция за историческо образование)

Източник: <https://ishd.co/index.php/ishd-conferences/past-conferences/>

БЕЛЕЖКИ / NOTES

1. За създаването, целите и дейността на ЕВРОКЛИО през 90-те години на XX в. вж. Паев 2004, pp. 47 – 61.
2. Изключение прави 2021 г., когато заради COVID епидемията, не е проведена конференция, а през 2020 г. конференцията е проведена онлайн – <https://euroclio.eu/events/category/annual-conferences/> [Viewed 2023-7-10].
3. Повече информация за приключили проекти на ЕВРОКЛИО виж: https://euroclio.eu/project_status/completed/ [Viewed 2023-7-10].

4. <https://euroclio.eu/projects/contested-histories/> [Viewed 2023-7-10].
5. <https://euroclio.eu/projects/learning-history-which-is-not-yet-history-ii/> [Viewed 2023-7-10].
6. <https://euroclio.eu/projects/sharing-european-histories/> [Viewed 2023-7-10].
7. <https://euroclio.eu/projects/europeana-dsi5/> [Viewed 2023-7-10].
8. <https://euroclio.eu/resource/historiana-featured-resources/> [Viewed 2023-7-10].
9. <https://euroclio.eu/projects/online-teaching-in-the-visegrad-region/> [Viewed 2023-7-10].
10. <https://euroclio.eu/projects/innovation-station/> [Viewed 2023-7-10].
11. <https://euroclio.eu/projects/in-europe-now/> [Viewed 2023-7-10].
12. <https://euroclio.eu/events/category/workshop/> [Viewed 2023-7-10].
13. <https://euroclio.eu/events/category/online-seminars/> [Viewed 2023-7-10].
14. https://euroclio.eu/resource_categories/educational-material/ [Viewed 2023-7-10].
15. EUROCLIO Annual report 2000, pp. 10 – 12 – Available at: https://www.euroclio.eu/wp-content/uploads/2019/03/2000_the_past_in_foreign_countries_annual_report.pdf [Viewed 2023-7-10]
16. Регионалните проекти от тази група са 31 (с 2 повече от посочените в таблица 1) поради факта, че в два от тях участват страни, принадлежащи към две групи – балкански страни, Русия и бивши съветски републики.
17. В единия от проектите на централноевропейските страни участва и Германия, но той е основно за Полша, Словакия, Чехия, Унгария и Украйна.
18. <https://ishd.co/index.php/about-ishd/> [Viewed 2023-7-10].
19. <https://ishd.co/> [Viewed 2023-7-10].
20. Histoire/Geschichte. Europa und die Welt seit 1945 (2006). Leipzig: Ernst Klett; Histoire/Geschichte – L'Europe et le monde depuis 1945 (2006) Paris: Éditions Nathan.
21. Histoire/Geschichte – Europa und die Welt vom Wiener Kongress bis 1945 (2008). Leipzig: Ernst Klett; Histoire/Geschichte – L'Europe et le monde du congrès de Vienne à 1945 (2008) Paris: Éditions Nathan.
22. Histoire/Geschichte – Europa und die Welt von der Antike bis 1815 (2011). Leipzig: Ernst Klett; Histoire/Geschichte – L'Europe et le monde de l'Antiquité à 1815 (2011) Paris: Éditions Nathan.
23. За скандала с учебниците по история – Mediapool.bg, 2019/07/01. – <https://www.mediapool.bg/za-skandala-s-uchebnitsite-po-istoriya-news295159.html> [Viewed 2023-7-10].

ЛИТЕРАТУРА

- ЛЕУ-РООРД, Й., 2009. Общ учебник за Европа? Утопия или важно предизвикателство? *Диалогът в историята*, № 22 – 23, с. 7 – 21. ISSN 1311-7904.
- ПАЕВ, К., 2020. Гражданското образование – ново предизвикателство пред обучението по история. *История*, № 4, с. 381 – 389. ISSN 1314-8524 (On-line); ISSN 0861-3710 (Print).
- ПАЕВ, К., 2004. *Европейската интеграция и проблемите на историческото образование в България*. Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“. ISBN 954-680-322-7.
- ПАЕВ, К., 2021. Обучението по история в дигитална среда – анализ и перспективи. *История*, № 4, с. 412 – 419. <https://doi.org/10.53656/his2021-4-6-digit>.
- ARCHIBALD, Z., (ed.). 2004. *The Black Sea. A History of Interactions*. (Teaching Pack). Council of Europe.
- CARAS, C., 2002. Preface. In: *Clio in the Balkans. The Politics of History Education*, pp. 11 – 14. Thessaloniki: CDRSEE. ISBN 960-86857-1-0.
- COULOURI, C., 2002. Introduction. In: *Clio in the Balkans. The Politics of History Education*, pp. 15 – 48. Thessaloniki: CDRSE., ISBN 960-86857-1-0.
- HISTOIRE/GESCHICHTE. Europa und die Welt seit 1945. 2006. Leipzig: Ernst Klett. ISBN 978-3-12-416510-7.
- HISTOIRE/GESCHICHTE – L'Europe et le monde depuis 1945. 2006. Paris: Éditions Nathan. ISBN 3-12-416520-9.
- HISTOIRE/GESCHICHTE – Europa und die Welt vom Wiener Kongress bis 1945. 2008. Leipzig: Ernst Klett. ISBN 978-3-12-416511-4.
- HISTOIRE/GESCHICHTE – L'Europe et le monde du congrès de Vienne à 1945. 2008. Paris: Éditions Nathan. ISBN 978-3-12-416521-3.
- HISTOIRE/GESCHICHTE – Europa und die Welt von der Antike bis 1815. 2011. Leipzig: Ernst Klett. ISBN 9783124165121.
- HISTOIRE/GESCHICHTE – L'Europe et le monde de l'Antiquité à 1815. 2011. Paris: Éditions Nathan. ISBN 9783124165220.
- KIAUPA, Z., (ed.). 1999. *The History of the Baltic countries*. Tallin: Avita. ISBN 9985206053.
- LEEuw-ROORD, J., (ed.). 2004. *History Changes. Facts and Figures about History Education in Europe since 1989*. The Hague: Euroclio. ISBN 90-77691-01-4.

REFERENCES

- ARCHIBALD, Z., (ed.). 2004. *The Black Sea. A History of Interactions*. (Teaching Pack). Council of Europe.
- CARAS, C., 2002. Preface. In: *Clio in the Balkans. The Politics of History Education*, pp. 11 – 14. Thessaloniki: CDRSEE. ISBN 960-86857-1-0.
- COULOURI, Chr., 2002. Introduction. – In: *Clio in the Balkans. The Politics of History Education*, pp. 15 – 48. Thessaloniki: CDRSE,. ISBN 960-86857-1-0.
- HISTOIRE/GESCHICHTE. Europa und die Welt seit 1945. 2006. Leipzig: Ernst Klett. ISBN 978-3-12-416510-7.
- HISTOIRE/GESCHICHTE – L'Europe et le monde depuis 1945. 2006. Paris: Éditions Nathan. ISBN 3-12-416520-9.
- HISTOIRE/GESCHICHTE – Europa und die Welt vom Wiener Kongress bis 1945. 2008. Leipzig: Ernst Klett. ISBN 978-3-12-416511-4
- HISTOIRE/GESCHICHTE – L'Europe et le monde du congrès de Vienne à 1945. 2008. Paris: Éditions Nathan. ISBN 978-3-12-416521-3.
- HISTOIRE/GESCHICHTE – Europa und die Welt von der Antike bis 1815. 2011. Leipzig: Ernst Klett. ISBN 9783124165121.
- HISTOIRE/GESCHICHTE – L'Europe et le monde de l'Antiquité à 1815. 2011. Paris: Éditions Nathan. ISBN 9783124165220.
- KIAUPA, Z., (ed.). 1999. *The History of the Baltic countries*. Tallin: Avita. ISBN 9985206053.
- LEEuw-ROORD, J., (ed.). 2004. *History Changes. Facts and Figures about History Education in Europe since 1989*. The Hague: Euroclio. ISBN 90-77691-01-4.
- LEU-ROORD, YOKE VAN DER., 2009. Obsht uchebnik za Evropa? Utopia ili vazhno predizvikatelstvo? In: *Dialogat v istoriyata – Dialogue in History*, no. 22 – 23, pp. 7 – 21. ISSN 1311-7904.
- PAEV, K., 2020. Civic education – a new challenge to history teaching. *Istoriya-History*, vol. 28, no. 4, pp. 381 – 389. ISSN 1314–8524 (On-line); ISSN 0861–3710 (Print). (In Bulgarian).
- PAEV, K., 2004. *Evropeyskata integratsia i problemite na istoricheskoto obrazovanie v Bulgaria*. Blagoevgrad: Neofit Rilski. ISBN 954-680-322-7. (In Bulgarian).
- PAEV, K., 2021. History teaching in digital environment – analysis and perspectives. *Istoriya-History*, vol. 29, no. 4, pp. 412 – 419. <https://doi.org/10.53656/his2021-4-6-digit>.

**INTERNATIONAL COOPERATION IN HISTORY
EDUCATION
AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY**

✉ **Prof. Kostadin Paev, DSc.**

ORCID iD:0000-0001-7261-3074

Faculty of Law and History

South-West University “Neofit Rilski”

66, Ivan Mihaylov St.

2700 Blagoevgrad, Bulgaria

E-mail: kostapaev@swu.bg